

GYTS mērķi

Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums (Global Youth Tobacco Survey - GYTS), ir Vispārējās tabakas uzraudzības sistēmas (Global Tobacco Surveillance System - GTSS) daļa, kurš ir pasaulē atzīts monitorēšanas standarts tabakas izstrādājumu lietošanā jauniešiem un tabakas kontroles pasākumu indikatoru uzraudzībā valstīs.

GYTS ir reprezentatīvs šķērsriezuma pētījums skolās, klasēs, kurās mācās 13-15 gadīgie skolēni. GYTS izmanto standartizētu aptaujas anketu, atlases metodi un datu vākšanas protokolu. Tas palīdz valstīm izpildīt Pasaules Veselības organizācijas (PVO) Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību prasības vākt starptautiski salīdzināmus datus. PVO 2008.gadā izveidojusi sistēmu MPOWER – sešu uz pierādījumiem balstītu tabakas kontroles pasākumu paketi, kuri samazina tabakas lietošanu: monitorēt tabakas lietošanu un profilakses politiku; pasargāt cilvēkus no tabakas dūmiem; piedāvāt palīdzību smēķēšanas atmešanā; brīdināt par tabakas lietošanas kaitīgumu; ieviest aizliegumus tabakas reklāmai, pārdošanas veicināšanai un pasākumu sponsorēšanai no tabakas industrijas puses; paaugstināt nodokļus tabakas izstrādājumiem.

Monitor tobacco use & prevention policies
Protect people from tobacco smoke
Offer help to quit tobacco use
Warn about the dangers of tobacco
Enforce bans on tobacco advertising, promotion, & sponsorship
Raise taxes on tobacco

GYTS Metodoloģija

GYTS izmanto standartizētu metodoloģiju, kura ietver divpakāpju klasteru atlases metodi ar skolas atlases iespējamību proporcionālu skolēnu skaitam. Nākamajā pakāpē pēc nejaušības metodes tiek atlasītas klases katrā skolā. Visi atlasītās klases skolēni var piedalīties aptaujā. Aptaujā tiek izmantota anketa ar standartizētiem obligātajiem jautājumiem, katra valsts var izmantot arī izvēles jautājumus, lai monitorētu tās tabakas kontroles indikatorus. Anketā iekļauti jautājumi par tabakas izstrādājumu (smēķējamo un bezdūmu) lietošanu, smēķēšanas atmešanu, pasīvo smēķēšanu, tabakas izstrādājumu un pret tabaku vērstu reklāmu, tabakas izstrādājumu pieejamību, zināšanām un attieksmi pret tabakas lietošanu. Anketa ir pašaizpildāma un anonīma, lai nodrošinātu konfidencialitāti.

Latvijā 2019.gadā GYTS aptauju koordinēja Veselības ministrijas padotības iestāde Slimību profilakses un kontroles centrs. Kopējais atbildējušo īpatsvars bija 70,7%. Kopumā 4226 7.-9.klašu skolēni aizpildīja anketas. No tiem 3900 skolēni bija vecumā no 13 līdz 15 gadiem. Faktu lapā tiek atspoguļoti dati par 13-15 gadus veciem skolēniem.

Veselības ministrija

Slimību profilakses un kontroles centrs

World Health Organization

The mark "CDC" is owned by the US Dept. of Health and Human Services and is used with permission. Use of this logo is not an endorsement by HHS or CDC of any particular product, service, or enterprise.

GYTS Būtiski fakti

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU LIETOŠANA

- 23,0% skolēnu (24,8% zēnu, 21,1% meiteņu) lieto kādu no tabakas izstrādājumiem.
- 21,5% skolēnu (22,8% zēnu, 20,0% meiteņu) smēķē kādu no tabakas izstrādājumiem.
- 14,8% skolēnu (14,7% zēnu, 14,8% meiteņu) smēķē cigaretes.
- 5,3% skolēnu (6,8% zēnu, 3,7% meiteņu) lieto bezdūmu tabakas izstrādājumus.

ELEKTRONISKO CIGAREŠU SMĒĶĒŠANA

- 18,0% skolēnu (22,4% zēnu, 13,5% meiteņu) smēķē elektroniskās cigaretes.

SMĒĶĒŠANAS ATMEŠANA

- Vairāk kā 6 no 10 (62,4%) skolēnu, kuri smēķē kādu no tabakas izstrādājumiem, ir mēģinājuši atmet smēķēšanu pēdējo 12 mēnešu laikā.
- Vairāk kā 5 no 10 (53,7%) skolēnu, kuri smēķē kādu no tabakas izstrādājumiem, šobrīd grib atmet smēķēšanu.

PASĪVĀ SMĒĶĒŠANA

- 33,8% skolēnu ir pakļauti tabakas dūmu ietekmei mājās.
- 44,9% skolēnu ir pakļauti tabakas dūmu ietekmei sabiedriskās vietās telpās.

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU PIEEJAMĪBA

- 9,5% skolēnu, kuri pašlaik smēķē cigaretes, pērk tās veikalā/kioskā.
- 68,9% skolēnu, kuri pašlaik smēķē un mēģinājuši pirkt cigaretes veikalā NAV atteikts tās pārdot viņu vecuma dēļ.

MEDIJI UN REKLĀMA

- Vairāk kā 4 no 10 (40,9%) skolēnu ir pamanījuši pret tabakas lietošanu vērstu informāciju medijos.
- Vairāk kā 3 no 10 (33,4%) skolēnu ir pamanījuši tabakas izstrādājumu reklāmu tirdzniecības vietās.
- Gandrīz 1 no 10 (7,8%) skolēnu pieder kāda lieta ar cigarešu markas logo.

ZINĀŠANAS UN ATTIEKSME

- 64,8% skolēnu ir pārliecināti, ka citu cilvēku smēķēšana viņu tuvumā kaitē viņu veselībai.
- 87,5% atbalsta smēķēšanas aizliegumu sabiedriskās vietās telpās.

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU LIETOŠANA

SMĒĶĒ TABAKAS IZSTRĀDĀJUMS	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Smēķē kādu no tabakas izstrādājumiem ¹	21,5	22,8	20,0
Smēķē cigaretes ²	14,8	14,7	14,8
Regulāri (gandrīz ik dienas) smēķē cigaretes ³	4,9	5,6	4,3*
Smēķē citus tabakas izstrādājumus ⁴	14,2	16,6	11,5*
Pamēģinājuši smēķēt ⁵	57,4	59,0	55,7
Pamēģinājuši smēķēt cigaretes ⁶	49,2	50,1	48,2
Pamēģinājuši smēķēt citus tabakas izstrādājumus ⁷	40,7	43,7	37,7*

LIETO BEZDŪMU TABAKAS IZSTRĀDĀJUMUS

Lieto bezdūmu tabakas izstrādājumus ⁸	5,3	6,8	3,7*
Pamēģinājuši bezdūmu tabakas izstrādājumus ⁹	13,7	16,0	11,2*

LIETO JEBKĀDUS TABAKAS IZSTRĀDĀJUMUS (smēķējamus un/vai bezdūmu)

Lieto kādu no tabakas izstrādājumiem ¹⁰	23,0	24,8	21,1
Pamēģinājuši lietot tabakas izstrādājumus ¹¹	58,5	60,4	56,4*

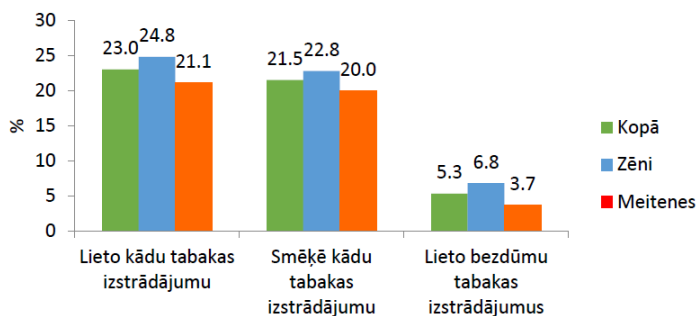
NOSLIECE UZ TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU LIETOŠANAS UZSĀKŠANU

Nesmēķētāji, gatavi uzsākt smēķēt nākošā gadā ¹²	21,4	19,2	23,4*
---	------	------	-------

ELEKTRONISKO CIGAREŠU SMĒĶĒŠANA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Smēķē elektroniskās cigaretes ¹³	18,0	22,4	13,5*

13-15 gadus veci Latvijas skolēni, kuri lieto kādu tabakas izstrādājumu

SMĒĶĒŠANAS ATMEŠANA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Tabakas izstrādājumu smēķētāji, kuri mēģinājuši atstāt smēķēšanu pēdējo 12 mēnešu laikā	62,4	57,5	68,2*
Tabakas izstrādājumu smēķētāji, kuri šobrīd grib atstāt smēķēšanu	53,7	50,8	57,4
Tabakas izstrādājumu smēķētāji, kuri domā, ka varētu atstāt smēķēšanu, ja to vēlētos	92,1	92,5	91,6
Tabakas izstrādājumu smēķētāji, kuri ir saņēmuši palīdzību/ieteikumus no speciālas programmas vai speciālista smēķēšanas atmešanā	14,2	13,2	15,3

PASĪVĀ SMĒĶĒŠANA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Pakļauti tabakas dūmu ietekmei mājās ¹⁴	33,8	31,8	36,0*
Pakļauti tabakas dūmu ietekmei sabiedriskās vietās telpās ¹⁴	44,9	43,0	46,9
Pakļauti tabakas dūmu ietekmei sabiedriskās vietās ārpus telpām ¹⁴	66,4	61,3	71,7*
Skolēni, kuri redzējuši kādu smēķētāju skolā telpās vai skolā teritorijā ¹⁵	44,0	44,9	43,0

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU PIEJAMĪBA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Cigarešu smēķētāji, kuri pirkuši cigaretes veikalā/kioskā ¹⁶	9,5	13,6	5,2*
Cigarešu smēķētāji, kuri pirkuši cigaretes veikalā/kioskā un kuriem nav atteikts tās pārdot viņu vecumā dēļ ¹⁷	68,9	63,0	76,4
Cigarešu smēķētāji, kuri pirkuši atsevišķas cigaretes ¹⁸	10,6	11,4	9,7

MEDIJI

TABAKAS IZSTRĀDĀJUMU REKLĀMA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Skolēni, kuri redzējuši tabakas reklamēšanu tirdzniecības vietās ¹⁹	33,4	33,9	32,8
Skolēni, kuri redzējuši tabakas lietošanu/smēķēšanu, skatoties TV, video vai kino ²⁰	73,6	73,8	73,5
Skolēni, kuriem pieder kāda lieta, uz kuras ir kādas cigarešu markas/tabakas produkta logo	7,8	9,0	6,6*

PRET TABAKU VĒRSTA REKLĀMA

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Skolēni, kuri ievērojuši pret tabaku vērsta ziņu/informāciju medijos ¹⁵	40,9	39,1	42,8
Skolēni, kuri ievērojuši pret tabaku vērsta ziņu/informāciju sporta, izklaides pasākumos ²¹	36,0	39,4	31,9*
Smēķētāji, kuriem brīdinājumi uz cigarešu paciņām lika domāt par smēķēšanas atmešanu ²²	33,9	30,8	37,4
Skolēni, kuriem pēdējo 12 mēnešu laikā skolā stundās ir stāstīts par smēķēšanas kaitīgumu	51,7	50,5	53,0

ZINĀŠANAS UN ATTIEKSME

	KOPĀ (%)	ZĒNI (%)	MEITENES (%)
Skolēni, kuri domā, ka, uzsākušam smēķēt, noteikti būtu sarežģīti atstāt smēķēšanu	32,7	32,7	32,8
Skolēni, kuri domā, ka smēķēšana palīdz cilvēkiem justies brīvāk saietos, kompānijās vai citos sarīkojumos.	26,4	27,0	25,8
Skolēni, kuri domā, ka citu cilvēku smēķēšana viņu klātbūtnē noteikti ir kaitīga viņu veselībai.	64,8	63,8	66,0
Skolēni, kuri atbalsta smēķēšanas aizliegumu sabiedriskā vietās telpās	87,5	86,3	88,7
Skolēni, kuri atbalsta smēķēšanas aizliegumu sabiedriskā vietās ārpus telpām.	74,6	74,4	74,7

¹ Smēķējuši cigaretes vai cita veida tabakas izstrādājumus vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā.

² Smēķējuši cigaretes vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā. ³ Smēķējuši cigaretes 20 vai vairāk dienās pēdējo 30 dienu laikā. ⁴ Smēķējuši cita veida tabakas izstrādājumus nekā cigaretes vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā. ⁵ Pamēģinājuši smēķēt cigaretes vai citus tabakas izstrādājumus, kaut vai vienu vai divas reizes ievēlot dūmus. ⁶ Pamēģinājuši smēķēt cigaretes, kaut vai vienu vai divas reizes ievēlot dūmus.

⁷ Pamēģinājuši smēķēt citus tabakas izstrādājumus, kaut vai vienu vai divas reizes ievēlot dūmus. ⁸ Lietojuši bezdūmu tabakas izstrādājumus pēdējo 30 dienu laikā. ⁹ Pamēģinājuši lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus.

¹⁰ Smēķējuši cigaretes vai cita veida tabakas izstrādājumus un/vai lietojuši bezdūmu tabakas izstrādājumus pēdējo 30 dienu laikā. ¹¹ Pamēģinājuši smēķēt tabakas izstrādājumus un/vai lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus. ¹² Nosliece uz tabakas izstrādājumu lietošanu nākotnē ietver tos, kuri atbildējuši "noteikti, jā", "drīzāk, jā" vai "drīzāk, nē" jautājumā ja kāds no labākajiem draugiem piedāvātu kādu tabakas produktu, vai viņi to lietotu, vai "noteikti, jā", "drīzāk, jā" vai "drīzāk, nē" jautājumā par iespējamu tabakas produktu lietošanu nākamā 12 mēnešu laikā. ¹³ Smēķējuši elektroniskās cigaretes vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā. ¹⁴ Pēdējo 7 dienu laikā. ¹⁵ Pēdējo 30 dienu laikā. ¹⁶ Tirdzniecības vieta, kurā cigarešu smēķētāji pirkuši cigaretes pēdējo 30 dienu laikā. ¹⁷ No tiem, kuri mēģinājuši pirkt cigaretes pēdējo 30 dienu laikā. ¹⁸ Pēdējā cigarešu pirkšanas reizē, no tiem, kuri mēģinājuši pirkt cigaretes pēdējo 30 dienu laikā. ¹⁹ No tiem, kuri ir apmeklējuši tirdzniecības vietas pēdējo 30 dienu laikā. ²⁰ No tiem, kuri ir skatījušies TV, video vai kino pēdējo 30 dienu laikā. ²¹ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā. ²² No tiem, kuri ir redzējuši brīdinājumus uz cigarešu paciņām pēdējo 30 dienu laikā.

²³ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁴ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁵ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁶ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁷ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁸ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

²⁹ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁰ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³¹ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³² No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³³ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁴ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁵ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁶ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁷ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

³⁸ No tiem, kuri ir apmeklējuši sporta, izklaides vai citus sabiedriskos pasākumus pēdējo 30 dienu laikā.

Piezīme: Dati ir svērti, lai būtu reprezentatīvi visiem 13 – 15 gadus veciem skolēniem Latvijā. Procenti rāda katru indikatora izplatību dzimuma grupās.

* Salīdzinājums starp dzimuma grupām ir statistiski nozīmīgs ar $p < 0,05$.